

KAŽIPOT.

TINE DEBELJAK.

Križ
na polju,
na križpotu.
Trpiš, Gospod?
— Kažem pot.

V križpot
gre dvoje stezá,
o, kot da midva
greva v križ!
Trpiva ...
— Kažem pot.

Pokaži pot;
ne veva kam:
ona sama,
jaz sam,
poti navzkriž,
dolge poti —
katera gre z nama? —
Molčiš?
— Kažem pot.

O, kažipot nemi!
Z žebļjev se snemi!
s prstom pokaži: tod!
— Nisem nem kažipot:
v štiri strani kažem križ,
v eno svoje zaprto oko ...
Trpita z menó
— kažem pot.

BEGUNCI.

NARTE VELIKONJA.

»Lepo mi poje črni kus,
oj črni kus,
tam v zelenim bukovji,
oj bukovji ...«

Gruča železničarjev je sedela okoli
litra cvička in pela s kraškim na-
glasom ganljivo pesem »o črnem
kusu v zelenim bukovji.«

»Oj kus pa je nedovžna stvar, nedovžna
stvar ...«

»Daj no, Merkuža, čemu se siliš naprej,
če ne znaš! Zapoј nedovžna stvar tako,«
je zavzdignil glas visoki črnobrkatí Pipan
ter sunil soseda čez mizo, »zdaj veš, tako
z repkom.«

Merkuža je podpiral svojo debelo glavo
na desnico ter široko odpiral usta. Pel je
zmerom za glas previsoko; njegovo petje
je neprijetno grizlo preko drugih glasov
in »repka« ni znal zapeti.

»Tako z repkom«, je oponesel, »kakor da
ne znam! Preden si ti, Pipan, vedel, kaj je
kos, sem jo že pel. In ali boš pel pri cvičku,
fej! Kakršno vino, tako petje!«

Pljunil je užaljen v kot.

»Saj kar se tiče cvička, imaš prav, toda
vseeno zapoj po kraško. Če pravim ,z
repkom', pravim zato, da bo po domače,
da ne pozabiš in da ne pozabiš, kako je
doma!« se je razvnel Pipan ter dobrohotno
zavihal brke. »Ali ti ni nič do tega, da
bi bilo kakor doma?«

»Kaj doma, nič doma. Saj je vseeno.
Doma, da! Pojem, kakor vem, da je prav.
Kdo bi mislil, kako je doma!« je zamahnil
z roko. »Ali ti kdaj misliš? Tam na Krasu.«
»Skale so!« je pripomnil fant pri sosednji
mizi. »Skale so, Pipan. Tako je na Krasu.
Pobiješ se, če si pijan!«

»Eh, skale so, pa so le domače skale,« se
je razžalostil Pipan in potresel Merkužo
za rame. »Ali ne, pa so le doma! Kaj takle
ve! Ti fant, ti si zrastel v čuvajnici. Pa
reci, Gulič, ali ve tvoj fant, kaj je stara
domača hiša več rodov, brajda in jama
in školj; če pa se je rodil v čuvajnici in
potem romal iz čuvajnice v čuvajnico!«

»Nič ne ve!« je potrdil Merkuža, ki so se
mu zablestele oči. »Nič ne ve, ker ga ni-
koli niso okopali v teranu in rožmarinu!«
»Že ti si pozabil kosa,« ga je zbodel Gulič,
ki mu je bilo nerodno, da ga je Pipan radi
fanta.

»To je tako, kakor pojo pri nas!« se je
otresel Merkuža, jaz sem bliže Vipavi!«
»S Krasa si, nič se ne umikaj. Kar je res,
pa je res. Mi vsi smo Kraševci. Mene včasí
zagrabi, da bi kar vse pustil in šel. Kar
čez in bi doma sedel na ognjišče in bi
ničesar ne rekel. Kako bi gledali! Tvoj
fant, Gulič, pa govori o skalah. Kaj pa
naj bo na Krasu? Morje je zato morje,
ker je morje, Kraš je Kras, ker so skale.
In mi smo takšni, kakršni smo. In tam na
tistih skalah smo vsi doma. Tam so gadje
doma!«

»Pusti vendar mojega fanta na miru!« se
je razvnel Gulič, star mož, ki je sedel na
voglu ter vrtel drobno pipo med prsti.

»Brez zamere, Gulič, saj smo vsi od tam doma!« je skoraj žalosten stegnil Pipan desnico. »Vsi smo pili teran!«

»E, tudi cviček ti je dal!« se je nasmejal Gulič, »še tega ne prenesemo!«

»Zato, ker ni pravega solnea in sem žalosten; o, jaz sem tako žalosten!«

»Radi tiste zemlje!« se je vtaknil vmes Lutman, ki je držal na rokah majhno deklico.

Kot da je udarilo nad njimi, so staknili glave. Merkuža je namignil Lutmanu, naj molči.

»Ali smo tam vsi doma ali ne?« je povzel

Merkuža, da ni pustil do besede Pipana.

»Ti, Jože, to je težka beseda, ki si jo rekel.

Ti si nekaj rekel o zemlji, o, ti misliš na rojstno hišo. Tudi jaz mislim, na vse mislim. Kako je bilo. Na ograde, na groblje, na klance in kamenje. Tu ne moreš iz blata nikamor,« je hitel Pipan, kakor da hoče nekaj odgnati iz spomina. »Tu je blato, tam pa so ceste, suhe ceste!«

»Ceste, kakopa!« je porogljivo dejal fant.

»Kolovozi in kozje steze. Jaz ne razumem,

kako morete biti tako stari tako otročji!

Ali ni svet povsod enak? Ne, povsod

drugod boljši od Krasa? In kruha je

povsod več! Kaj ne! Rezika na primer ne

gre na Kras, če ga ji pozlatijo,« se je

nagnil proti dekletu, ki je sedelo ob njem.

Dekle je napeto poslušalo pogovor. Njena

rdeča lica so žarela od pijače in besed. »O,

meni je dolgčas po njem!« je zavzdihnila

ter pogledala skozi okno. »Prav praviš,

Pipan, tu še gadov ni, ker ni solnea!«

»Tako!« se je razveselil Pipan. Tako. Ti

fant pa, tebi je kruh vse in drugega niti

vreden nisi. Kruh. Ali je kruh vse? Za

sree vprašam, za sree! Za dom vprašam.

,To je naše,« je dejal moj oče in trgal opeko

iz svisli, če so ga razjezili. Ali more kdo

od nas reči čuvajnici in kurilnici? Pa iz-

trgaj planko ob plotu! Za kruh. O, za kruh!

Kakor tisti otrok tam si, Peter, kruh drobi

in pozablja na mater. Tega otroka pre-

slepiš v hipu za mater. Nà, Marička,

kruha!«

»Hvala!« je tlesknila deklica ter poželjivo

pograbila za okrajek.

»Mi smo se morali seliti, ko so vrtnice

cvetele. Porezali smo jih, kar je bilo cve-

tov. Samo nageljne smo lahko nesli s

seboj!« je dejala z žalostnim glasom Re-

zika ter umaknila svojo roko Petru, ki jo je hotel potegniti k sebi.

»Da, prav, to je beseda: rože v loncih ste odnesli, da, vrtnic pa ne. Ti, Peter, si prav taka roža v loncu, preneseš jo: zdaj pred sv. Roka zdaj pred sv. Urbana, z oltarja na oltar, mi pa, vsi drugi, kar nas je tu, smo zrastle na njivi in samo enkrat nas božji mežnar prenese. In to je smrt. Kakor da utrgaš jurjevko, nikoli več ni zdrava! To, Peter, to je razlika med teboj in nami!«

»Haha, roža v loncu!« se je vzpelo dekle.

»To je res, da, roža v loncu. In da bi se midva vzela?« je nenadoma bruhalo iz nje in krčevito je stisnila pesti, »na tvoj lonec?«

»Glej jo no, kakšna je,« se je zavzel Merkuža. »Ali se spleča? Srečen fant, kaj bi ga devali v nič. Ali more kaj zato?«

»Nič ne more, seveda nič ne more, zato naj molči o skalah!« je dejal Pipan. Videlo se je, da trpi neizmerne muke.

»O zemlji ne more, zemljo imaš itak ti na prsih?« je jezno udaril s kozarcem ob mizo stari Gulič. »Kdo se gre zdaj sodnika nad menoj in mojim sinom?«

Mrzel molk je za hip udaril v družbo.

Merkuža je samo krilil s svojima rokama in dajal Guliču znamenje, naj molči.

»Nič!« je dejal Gulič in udaril iznova po mizi.

Pipan pa je pogledal zbegano in preplašeno preko omizja. Čez hip je z izrazom nepopisne groze na licu segel za srajco in privlekel izza nje rdeč omot.

»Prijetelji, bratje moji, zakaj to? O, zakaj to, dragi moj Gulič? Da, tu je zemlja, tu v tej krpi je kraška zemlja, da, kraška zemlja. Ali ne smem imeti te krpe na sreču?« se je vzpel preko mize. »Tu je tako čudna kraška zemlja!«

»Potem si pa ti vso odnesel!« se je zasmejal Peter.

Merkuža je s strahom stopil proti fantu ter mahal z rokami:

»Molči, prosim te, Peter, molči!«

Pipanu pa so se strašno zabliskale oči; kot da je treščilo vanj, se je zamajal, za hip zagrgral ter se nato z vso silo vrgel proti fantu. Kozarci so leteli z mize.

»Udarite, o udarite!« je jeknilo dekle.

»No, no,« je segel jadrno za njim Gulič.

»Kaj boš, nikar se ne razburjaj!«

»Ali se spleča!« se je oglasil Lutman.

»Če se splača ali ne! Ali kaj razume o tem? Ali veste, kje sem to zemljo vzela?«
 »Saj res, za to pest zemlje! Ves večer nam boš pokvaril!« je dejal njegov sosed Pahor.
 »O, nesrečni človek, vesel večer ti je več od pesti domače zemlje. Tebi vesel večer, onemu kos kruha! Toda,« je vzdignil glas, »nihče od vas še ne ve, kaj je v tej prsti! Nihče, da! Še nikoli nisem povedal, dokler ni prišla ta ura bolečine. Samo Merkuža ve, ker je bil zraven. V tejle zemlji je kri. Pest kraške zemlje namočene v krvi. V kraški krvi. Kri Okretičeva je, prijatelj, ki ni bežal kakor mi in je umrl, kakor ne bomo mi, ker nimamo nič poguma!«
 Hropel je od nepopisnega razburjenja, glas se mu je tresel, kakor da ga duši jok. Krilil je s svojimi velikimi rokami preko mize, držeč v desnici rdečo vrečico. Tovariši so se začudeno in osuplo zazrli vanj in niso opazili, kako leze na stolu v krčevit jok Rezika.
 »Okretičeva?« so čez hip z grozo staknili glave. »Tega, ki se ni umaknil iz čuvajnice, ko so prišli oni?«
 »Tega, ki se ni umaknil! O, mene to peče skozi kožo. Ta ni bil roža v loncu, niti odtrgati se ni dal. Ali mu je bilo za vesel večer ali kos kruha? To mi povejte, vi vsi, ki tu sedite!«
 In se je spet segrel ter krilil nad mizo. »O, Okretič Pavle!« je s krčevitim vzklikom udarilo deklo v solze. »O ti ubogi fant!«
 »Ná, vidiš, tu imaš!« se je razjezil Gulič.
 »Ali je bilo tega treba?«
 »Treba, treba. Saj ne veš, kako in kdaj pride. Mene je že večkrat prijelo, da bi šel, da bi nesel zemljo tja, kamor spada, na domače pokopališče!«
 »Ti si čenča!« se je razjezil Pahor, ki mu ni mogel pozabiti 'veselega večera'. »Komu je to podobno? Ali govori tako Kraševce? In bi šel in bi nesel; potni list vzemi in pojdi, saj ni v puščavi.«
 »To je tista sramota, da moraš v domačo vas s potnim listom. Ali sem krava, da moram imeti napisano, da nimam parkljevke, kakor govedo za pot iz občine v občino.«
 »Skoraj da boš tako pameten, da pojdeš brez vsega čez mejo. In boš odsedel svoje mesece, če te ujamejo!« se je porogal Peter, ki ga je grizlo, da se je Rezika odmeknila od njega.

»Kakopada pojdem! Še jutri pojdem. Kar roko mi dajte zapovrstjo!«
 In jim je nudil desnico.
 »Tako se ti trese, kakor da daješ ubogajme!« se je zamajal Gulič.
 »Zahvali se, punčka, stricu za kruh!« je dejal Lutman.
 In punčka je prikimala z glavo ter uprla vanj svoji široki modri očesci.
 »Če te smem, Pipan, te spremim!« se je vzdignila Rezika. »Pusti me pri miru!« je sunila Petrovo roko od sebe.
 »O, Pavle, moj fant, je bil drugačen! Meni boš dal, Pipan; jaz bom nesla v svojih nedrijih!«
 Pipan je začudeno zrl vanjo.
 »Roka se ti trese, Pipan, meni daj, tebe bo izdala vročica!«
 »Roka se mi trese, da, vročico imam, da, od bolečine, od neznane bolečine, tu notri! Kakor da imam živo rano v sreju!«
 In je stiskal desnice okoli mize.
 »Tebi je ne dam, Peter, in tebi, Pahor, tudi ne!«
 »Kaj bi se tako poslavljaj, kakor da greš v Ameriko! Spat pojdi in jutri se spet vidimo!« je dejal Merkuža. »O kosu bomo vsi znali in ono:

... eviva il mare,
 il marinar,
 eviva il vapore...«

»Te ne bom pel,« se je stresel Pipan, »te ne morem peti, odkar imam tole na sreju!«
 »Ne, Pipan, midva pojdeva!« je planilo deklo k njemu, »midva pojdeva.«
 »In vaju bodo ujeli!«
 »Mene ne bo nihče ujel živega!« je Pipan zamahnil z roko.
 In je odšel z opotekajočim se korakom. Za njim je šla Rezika. Na vratih se je obrnila ter vrgla zaničljiv pogled Petru, ki je osuplo strmela za njima.
 »Ti roža v loncu!« je stisnila skozi zobe.

* * *

Čez dobro uro sta se ustavila pred nizko barako Merkuža in Pahor.
 »Prav nič mi ne da miru. Vseh muh je poln!« je dejal Pahor.
 »Saj goni zmerom isto.«
 »Nocoj je zinil tisto o krvi in pesmi. In vse drugače je gledal predse.«

Potrkala sta na nizko okno.

»Pipan, vstani!«

Čez čas se je prikazala na oknu ženska; droben otroški jok je silil iz mraka.

»Ga še ni domov!«

Zazrla sta si plašno v oči.

»Saj ni nič, za družbo nama je! Poiščeva ga.«

In sta šla; po dolgem molku je dejal Pahor:

»In je res šel! Tudi punca je šla!«

»Pa brez vsega!« je dodal Merkuža ves potrta, »jaz budalo pa sem mu zameril kosa!«

FR. S. STIPLOVŠEK: CERKEV.

KLIC IZ GROBNICE.

MIRAN JARC.

Drama v enem dejanju.

Osebe:

Baron Klingenfels. — Hubert, njegov sin. — **Strežaj Peter.**

V grajskem stolpu. Visoka ozka soba. Na stenah dvoje slik — obraza mogočnih prednikov baronov Klingenfelsov. V kotu postelja, poleg stara skrinja s kupom knjig. Skozi ozko, obokano okno diha težak mrak, v katerem so zavite daljne gore. V naslanjaču sedi star gospod — baron Klingenfels. Truden in zamišljen.

Klingenfels: Nikogar ni. Vsi so me pozabili ...

Da, med menoj in njimi je razdalja. —

Visoka, strma pot sèm v grajski stolp ...

Še ure ni na steni ... laže slišim

pojočo večnost. Večnost! Ta bolezen

se me loteva spet ... in spet sanjarim

osamljen, truden, kot bi čakal smrti. —

Z družino razdvojen, nad svetom, časom

se sklanjam kakor kip iz davnih dob ...

Ne, — kot pozabljeno orodje v kotu ...

Celo moj sin, naslednik moj, moj Hubert

molči, tujina ga mi je ugrabila ...

Kako? Je res, kar zvedel sem skrivaj?

Da mu ni več do doma?! Moj naslednik?!

Kako bi mirno se predal k pokoju,

brezskrbno zrl bi na preteklost silno,

samozavestno snival bi bodočnost ...

tako pa ... (vstane in gre k vratom, zakliče:)

Peter, Peter, pridi góri!

(Obstane pri oknu. Sam zase:)

Samota ...

Glas (od spodaj): Koj, gospod baron!

Klingenfels: Samota ...

Samo nocoj še, saj se Hubert vrne.

(Skoro neslišno, počasi vstopi stari strežaj Peter.)

Strežaj: Klicali ste, gospod baron ... želite?

Naj luč prinesem ...?

Klingenfels: Ne! Povej, si slišal

voza drdranje? Saj je šel kdo ponj?

Strežaj: Da. — Gospod Hubert pride prav gotovo.

Klingenfels: A, če prekesno pismo je prejel? —

No, pojdi, toda čuj, takoj, ko slišiš ...

Strežaj:

Vse prav, vse prav. — Prinesem li večerjo?

Klingenfels: Ne zdaj, kesneje ... pojdi ...

Strežaj (se prikloni in odhaja): Ne skrbite, gospod baron.

Klingenfels: Še to: naravnost k meni

naj pride Hubert ... da ne bo se vstavil

pri onih spodaj ...

Strežaj: Saj ju ni doma.

Gospa in gospodična sta odšli

v obiske ... Kdaj se vrneti, ne vem.

(Odide.)

Klingenfels (stoji pri oknu):

Kako mirno bi razgledaval se

nad to dolino, ki iz nje je zrastle

ponosna stavba našega rodu ...

In vendar! ... O, pošastne slike zlobno

se rogajo iz brezdná mi spominov ...

O, da sem videl svoj obraz sedanji

takrat že, ko sem v slavi in mogoti

poveljeval, zavojeval in plenil,

takrat že, ko sem pil razkošja bleske

v dvorinah čarovitih, v družb sijaju,

česčen in ljubljen! Zdaj pa: o samota,

ki mi držiš zrcalo smrtne groze:

Trohniivi moj obraz, oči ugasle

roké ledeno mrzle, blodne misli ...

Živ mrtvec?! Ne in ne! Ha, še življenje

tli v meni! Deca moja! Ta ponese

besedo, misel, oporoko mojo

v stoletje novo ... O, stoletje novo?

Grad, sem te zgradil, da kljubuješ vekom?

Je moja volja v tebi zjeklenila

v odpor se, ki ne zlomi ga bodočnost?!